

Z9/18. zasedání Zastupitelstva města Brna
konané dne 18.6.2024

22. Zapojení Fondu rezerv a rozvoje v souvislosti s poskytnutím účelového neinvestičního příspěvku Muzeu města Brna, příspěvkové organizaci, na zajištění projektu "Art protis 60 let brněnské legendy" v roce 2024 - návrh rozpočtového opatření

Anotace

V letošním roce proběhne 60 let od registrace patentu na unikátní uměleckou techniku brněnského textilního průmyslu Art protis, který je úzce spjat s brněnským industriálem a tzv. moravský Manchesterem. Součástí projektu je též záměr podat žádost na prohlášení této techniky za kulturní památku. Ředitel Muzea města Brna, příspěvkové organizace (dále jen MuMB), Mgr. Zbyněk Šolc požádal o poskytnutí účelového neinvestičního příspěvku na zajištění projektu "Art protis 60 let brněnské legendy" v roce 2024, a to ve výši 400 tis. Kč. OK MMB nemá k dispozici volné finanční prostředky pro MuMB, proto navrhuje poskytnout finanční prostředky z Fondu rezerv a rozvoje. Rada města Brna na své schůzi R9/080 konané dne 24. 04. 2024 souhlasila se záměrem zapojení Fondu rezerv a rozvoje.

Návrh usnesení

Zastupitelstvo města Brna

- 1. schvaluje** 1. poskytnutí účelového neinvestičního příspěvku Muzeu města Brna, příspěvkové organizaci, na projekt "Art protis 60 let brněnské legendy" ve výši 400 tis. Kč v roce 2024, s termínem vyúčtování do 25.1.2025;
2. rozpočtové opatření dle tabulky, která tvoří přílohu č. tohoto zápisu.

Stanoviska

Materiál byl předložen na schůzi Finančního výboru Zastupitelstva města Brna na 17. zasedání konaném dne 12.06.2024.

Materiál byl projednán na R9/083 schůzi Rady města Brna konané dne 15.05.2024.

Podpis zpracovatele pro archivaci

Zpracovatel

Elektronicky podepsáno

Mgr. Kateřina Vorlíčková

vedoucí odboru - Odbor kultury

23.5.2024 v 12:17

Garance správnosti, zákonnosti materiálu

Spolupodepisovatel

Elektronicky podepsáno

Mgr. Jiří Kučera

vedoucí úseku - 1. úsek

23.5.2024 v 12:27

Obsah materiálu

Návrh usnesení	1 - 2
Obsah materiálu	3 - 3
Důvodová zpráva	4 - 5
Příloha (Příloha_č_1_MuMB_žádost o dotaci primátorce_Art protis.pdf)	6 - 7
Příloha (Příloha_č_2_Art protis_kulturní památka_Mertová.pdf)	8 - 10
Příloha (RO_MuMB_ART protis_400 tis.pdf)	11 - 11
Příloha k usnesení (RO_MuMB_ART protis_400 tis.pdf)	12 - 12

Důvodová zpráva

Dne 20.2.2024 se na primátorku města Brna JUDr. Markétu Vaňkovou obrátil ředitel Muzea města Brna, příspěvkové organizace (dále jen MuMB), Mgr. Zbyněk Šolc spolu se starostou městské části Brno-sever (dále MČ Brno-sever), Mgr. Martinem Malečkem a generálním ředitelem Moravského zemského muzea (dále MZM), Mgr. Jiřím Mitáčkem, PhD., a to s žádostí o poskytnutí účelového neinvestičního příspěvku ve výši 400 tis. Kč na projekt věnovaný výročí 60 let Art protisu. Žádost byla na Odboru kultury MMB zaevidována pod. č. j. MMB/0113662/2024.

V letošním roce proběhne 60 let od registrace patentu na unikátní uměleckou techniku brněnského textilního průmyslu Art protis, který je úzce spjat s brněnským industriálem a tzv. moravský Manchesterem. Součástí projektu je též záměr podat žádost na prohlášení techniky Art protis za kulturní památku.

Projekt, na němž se podílí MuMB, MZM, MČ Brno-sever, a to i finančně, plánuje slavnou a unikátní uměleckou techniku brněnského textilního průmyslu připomenout dvojitým způsobem, a to výstavou a vydáním publikace. Výstava je plánována v říjnu v Křížové chodbě Nové radnice a Galerii G13. Odborná publikace o cca 300 stranách v AJ a ČJ bude mapovat celý fenomén Art protis vč. techniky, děl, tvůrců apod. Žádost o podporu projektu tvoří přílohu č. 1 tohoto materiálu.

Umělecká technika Art Protis se zrodila ve Výzkumném ústavu vlnářském v Brně, který na jejím vývoji spolupracoval s dalšími brněnskými podniky – s národním podnikem Vlněna, národním podnikem Bytex a Výzkumným ústavem textilního strojírenství. Velmi záhy po uvedení do praxe ohromil Art Protis svět na filmovém festivalu v Cannes, mezinárodním bienále tapiserie v Lausanne, mezinárodní výstavě v Mnichově roku 1966, mezinárodních výstavách jako Expo Montreal 1967 či Expo Ósaka 1970. Stručné shrnutí a představení techniky Art protis tvoří přílohu č. 2.

Odbor kultury Magistrátu města Brna nemá alokovány finanční prostředky pro MuMB, proto navrhuje poskytnout finanční prostředky v celkové výši 400 tis. Kč pro rok 2024 zapojením Fondu rezerv a rozvoje.

Materiál nebyl z časových důvodů projednán v komisích RMB.

Rada města Brna na schůzi R9/080 konané dne 24. 04. 2024 souhlasila se záměrem zapojení Fondu rezerv a rozvoje v souvislosti s poskytnutím účelového neinvestičního příspěvku Muzeu města Brna, příspěvkové organizaci, na projekt „Art protis 60 let brněnské legendy“ ve výši 400 tis. Kč v roce 2024.

Schváleno jednomyslně 9 členy.

JUDr. Vaňková	Mgr. Černý	RNDr. Chvátal Ph.D.	JUDr. Kerndl	Ing. Podivinská	Bc. Aberl	Ing. arch. Bořecký	Bořecký	Ing. Kratochvíl	JUDr. Matonohová	JUDr. Oliva
---	pro	pro	----	pro	pro	pro	pro	pro	pro	pro

Materiál byl následně předložen na R9/083 schůzi Rady města Brna konanou dne 15.05.2024.

Schváleno jednomyslně 10 členy.

JUDr. Vaňková	Mgr. Černý	RNDr. Chvátal Ph.D.	JUDr. Kerndl	Ing. Podivínská	Bc. Aberl	Ing. arch. Bořecký	Bořecký	Ing. Kratochvíl	JUDr. Matonohová	JUDr. Oliva
pro	pro	pro	----	pro	pro	pro	pro	pro	pro	pro

Materiál byl předložen na schůzi Finančního výboru Zastupitelstva města Brna na 17. zasedání konaném dne 12.06.2024.

JUDr. Markéta Vaňková
primátorka statutárního města Brna
Magistrát města Brna
Dominikánské nám. 1
60167 Brno

MuMB-00488/2024/ZS

Brno, 20. 2. 2024

Art protis 60 let brněnské legendy

Vážená paní primátorko,

obracíme se na Vás společně za MČ Brno – sever Muzeum města Brna, Moravské zemské muzeum s žádostí o podporu. V letošním roce je tomu 60 let co došlo k registraci patentu na unikátní uměleckou techniku brněnského textilního průmyslu Art Protis.

Art Protis se zrodil ve Výzkumném ústavu vlnářském v Brně, který na jejím vývoji spolupracoval s dalšími brněnskými podniky – s národním podnikem Vlněna, národním podnikem Bytex a Výzkumným ústavem textilního strojírenství. Velmi záhy po uvedení do praxe ohromil Art Protis svět na filmovém festivalu v Cannes, mezinárodním bienále tapiserie v Lausanne, mezinárodní výstavě v Mnichově roku 1966, mezinárodních výstavách jako Expo Montreal 1967 či Expo Osaka 1970. Zlatou medaili získaly tapiserie také na mezinárodní výstavě interiérových doplňků v italské Monze roku 1974. Cesta k nové tapiserii vedla od výzkumů tvorby netkaných textilií v padesátých a šedesátých letech 20. stol. Důležitým milníkem bylo období mezi lety 1962 až 1965, kdy se ve Výzkumném ústavu vlnářském v Brně zabývali kombinováním proplétacích a netkaných technik Antonín Krčma, Erik Rohan, Václav Skála, Jana Seidlová, Jiří Haluza, František Pohl, Jiří Nešuha a J. Dalík. Nejprve byly zhotoveny a vyzkoušeny první výrobky jako dámské pláště, dekorační textilie a potahy na židle, které byly uživatelsky nevhodné. Až zapojení výtvarníků, nejprve Vladimíra Křečana z národního podniku Bytex, ukázalo vhodnou cestu technice gobelínového typu nazvané Art Protis. V roce 1965 byl dokončen vývoj této techniky a do národního podniku Vlněna byl v roce 1967 převeden ateliér zajišťující na více jak třicet let komunikaci s umělci z celého světa, kteří zde osobně nebo za asistence vytvářeli svá díla. Mezi významnými jmény, která byla s Art Protisem spojena patří např. Antonín Kybal, Jiří Trnka, Inez Tuschnerová, Li Ki Sun Bejčková, Eva Trizuljaková, Zdeněk Seydla, Mirko Hanák, Josef Liesler, Emilie Hostašová, Ilda Pitrová. V roce 2024 proto chceme připomenout 60. výročí podání patentové přihlášky na Netkanou dekorační tkaninu.

Na toto projektu se budou podílet Moravské zemské muzeum, jako spoluvydavatel knihy, muzeum města Brna, na tvorbě výstavy, Moravská Galerie Technické muzeum v Brně jako institucionální zapůjčitelé, Střední škola umění a designu a Vyšší odborná škola Brno, Francouzská. Zápůjčkami se bude podílet mnoho organizací vč. Magistrátu m. Brna, městských částí a soukromých majitelů.

Pro výstavu jsou níž nyní zarezervovány prostory Křížové chodby, Nové radnice na to říjen letošního roku.

Pro připomenutí tohoto slavného brněnského uměleckého směru si dovoluujeme požádat o podporu ve výši **400.000 Kč** a to na:

- vydání reprezentativní publikace
- uspořádání výstavy

Na financování se bude podílet Jihomoravský kraj, MČ Brno – sever, MZM (přípravou knihy a jejím tiskem), MuMB (technickým zajištěním výstavy)

Zároveň si vás dovoluujeme požádat o připojení se k žádosti za město Brno, k prohlášení techniky Art protislu za kulturní památku. Žádost na ministerstvo kulturu je v příloze tohoto dopisu.

Zbyněk Solc
ředitel
muzeum města Brna

Martin Maleček
starosta
starosta MČ Brno – sever

Jiří Mitáček
generální ředitel
Moravské zemské muzeum

Maliwatt a art protis

Pro veřejnost je tvorba tkanin spojena nejčastěji s technikou tkaní nebo pletení. Existují však i jiné postupy, jak zhotovit plošnou textilii. Mezi poměrně hojně využívanou technologií patří zpracování vlněného rouna či odpadních vláken různého původu do podoby tzv. netkané textilie.

V současnosti patří netkané textilie mezi velmi progresivní směr textilního průmyslu. Netkané textilie se objevují takřka v každém oboru lidské činnosti, ve stavebnictví, automobilovém a leteckém průmyslu, zdravotnictví, oděvnictví, výstavnictví apod. Netkané textilie slouží jako izolační vrstva v oděvech hasičů či vojáků, jako nosič pro vrstvu nanovláken atd.

K výrobě netkaných textilií se využívá dvou základních postupů - plstění za mokra či plstění suché. Technologie výroby netkaných textilií nazývaných jako **pojené textilie** využívají adhezi (pojidla) ke zpevnění vláken. Zde se vychází z principů uplatňovaných při výrobě papíru a klížené vaty, kdy se povrch vlákenného rouna smáčí klišem. Tato metoda byla patentována v USA a Velké Británii již v polovině 19. století. Na našem území byla ruční výroba klížených vat zavedena roku 1885 v Klatovech jako první výroba svého druhu v bývalém Rakousko-Uhersku. Ve dvacátých letech 20. století byly v Německu zkoušeny první pojené textilie. Zde byl také udělen roku 1932 patent na pojené netkané textilie. První výrobky produkovala firma Textilwerke Franz Kalf und Co. Stotzheim a byly určeny pro obuvnický průmysl. V USA se výroba netkaných textilií orientovala na hygienické pomůcky jako např. kapesníky, mycí hadry, ubrousky apod. První oděvní pojenou netkanou textilií byl Perlon. Uplatnění našel jako vložkový materiál v oděvní výrobě. Ve třicátých až padesátých letech 20. století byly netkané textilie užívány jako levnější náhrada za klasické tkané textilie. Vývoj netkaných textilií byl ovlivněn rozvojem chemického průmyslu, který přinesl nová chemická a syntetická vlákna konstruovaná podle požadavků průmyslu. Současně pokračoval výzkum a vývoj nových poživ.

V padesátých až šedesátých letech 20. století se pozornost průmyslu opět upřela na **netkané textilie pojené mechanickou cestou**. Nejprve se hledaly cesty pro využití technologie vpichování. Bylo to dáno jednak novými textilními materiály a jednak zlepšením konstrukce **vpichovacího stroje**. Tím se sortiment zhotovovaných textilií rozšířil od technických po oděvní a bytové. Vznikaly výrobky se zcela novými vlastnostmi, např. filtry, textilie pro zdravotnictví či letecký a automobilový průmysl. Ke konci šedesátých let byly vyvinuty nové typy vpichovacích strojů a jehel, které umožnily vyrábět textilie vzorované celoplošně vlasem nebo jejichž povrch byl strukturovaný nebo barevně vzorovaný.

Do vývoje netkaných textilií zasáhla též proplétací technika uplatňovaná do té doby spíše v pletařském průmyslu. Netkané textilie tvořené na základě **proplétací techniky** mají svůj počátek v roce 1949 díky patentům Heinricha Mauersberga z NDR a Josefa Zmatlíka z ČSSR. Proplétací technika je odvozena z vazby zvané rašl. Rychlá konstrukce prototypů proplétacích strojů umožnila sériovou výrobu strojů Arachne (ČSSR), Molimo (NDR), Maliwat (NDR) a VP či AČV (SSSR).

Během šedesátých až devadesátých let 20. století byla technologie zpevňování vláken mechanickou cestou doménou spíše tzv. socialistického bloku. U nás se výzkumem a vývojem netkaných textilií a strojů pro netkané textilie zabýval Výzkumný ústav textilní technologie v Liberci, Výzkumný ústav pletařský v Brně a Výzkumný ústav vlnářský v Brně.

Oba sídlili v Brně od roku 1949. V jejich výzkumných plánech byly od 50. let 20. století řešeny projekty zaměřené na nové netkané textilie využitelné nejen v oděvní a bytové tvorbě ale ve stavebnictví, dopravě, zdravotnictví atd. Současně se vyvíjely prototypy a následně nové stroje a strojní doplňky, které umožnily sériovou výrobu nových textilií. Mezi výrazné osobnosti na poli vývoje netkaných textilií patřili Václav Skála, František Pohl a Jiří Haluza z Výzkumného ústavu vlnářského.

Důležitou etapu ve vývoji netkaných textilií představují textilie **Protis** charakterizované jako textilie vznikající spojením velmi řídké dostavené tkaniny (ale může to být i pletenina, síťovina či krajka) užití na líci s vlákněným rounem kladeným na rubu pomocí vazního materiálu na proplétacím či prošívacím stroji. V roce 1962 došlo k průmyslovému uplatnění techniky Protis a následně byla vyvinuta ve Výzkumném ústavu vlnářském i patentovaná technika **dekorativní netkané textilie**, která je od roku 1965 užívána k tvorbě tapisérií s označením **art protis**. Dalším druhem netkané textilie je například **artaig, artteg, aradekor**.

V případě **art protisu** tvoří umělec tapisérii pomocí mykaných barvených nepředěných vlněných vláken kladených v rounu na podkladovou tkaninu, přičemž si může vybírat mezi 120 barevnými odstíny. Prostor či hloubka jsou modelovány barevnými rouny, které se mohou slupovat ve velmi průhledných vrstvách. Ty mohou být vzájemně překrývány, zakrývány chomáčky či prostřihávány nebo protrhávány. Nakonec jsou všechny vrstvy rouna zafixovány pomocí osnovního proplétacího stroje, který vše spojí k podkladové tkanině. Umělci také mohou zakomponovat různé další materiály, např. vzorované nebo potištěné tkaniny, krajky, sítky, lurexové folie apod.

První cesta art protisu do světa vedla na festival v Cannes, kde zaznamenal velký úspěch. Představil se zde jako závěs nahrazující dveře a symbolicky si tak otevřel cestu do světa. Tvořbě art protisů se věnoval například Antonín Kybal, jehož díla získala zlatou medaili na Mezinárodním veletrhu umění a řemesel v Mnichově 1966. Uplatnění tapisérií při výzdobě interiéru se věnovala Inéz Tuschnerová. Art protis zaujal také Jiřího Trnku. Zlatou medaili získala technika art protis také na mezinárodní výstavě interiérových doplňků v italské Monze roku 1974.

Patentová přihláška na Netkanou dekorační tkaninu byla podána roku 1965 a až roku 1967 byla vydána patentová listina č. 125847 na techniku označovanou jako art protis Františku Pohlovi, Václavu Skálovi a Jiřímu Haluzovi. Tvůrci nové netkané textilie byli následně oceněni na mezinárodní výstavě světových patentů v Belgii stříbrnou medailí a záhy pronikl art protis do světa jako nová výtvarná technika využívaná při tvorbě tapisérii. Ty pak reprezentovaly Československou republiku na výstavách Expo Montreal, Expo Osaka či Mezinárodní bienále tapiserie v Lausanne.

Ateliér Art protis byl ustaven roku 1964 ve výzkumném ústavu vlnářském. Roku 1967 byl předán do n. p. Vlněna, kde fungoval až do roku 1991. Mezi lety **1991 až 2014 byl** ateliér provozován soukromou společností ART-DOMUS s.r.o. sídlící v prostorách bývalé textilní továrny Vlněna 2 na ulici Tkalcovská v Brně.

Proplétací technologie používaná při výrobě art protisu byla vyvíjena J. Zmatlíkem, který zkonstruoval stroj Arachne a od padesátých let 20. století jej dále zlepšoval. Nejprve stroj pracoval s dutou jehlou. Od roku 1965 započala sériová výroba strojů v Závodech textilního strojírenství (později Kovostav). Později byly do výroby předány další typy stroje Arachne. Typy P1 a P2 využívaly dvoudílnou proplétací jehlu. Stroj Arachne byl postupně doplněn o

další stavebnicová doplňovací zařízení proplétací techniky jako Araknit, Arabova, Aralooop, Arutex, Bicolor–Aralooop, která umožňovala hotovit různé výrobky. Trubičkovou dělenou jehlu vyvinul Státní výzkumný ústav na svém pracovišti v Praze. Na stroji Arachne se mohly hotovit textilie označované jako aravig, araklot, aratol, protis apod. Proplétací technologii Arachne rozvíjel také Státní výzkumný ústav textilní v Liberci. Vyvinul unikátní techniku pletenotkaní Metap, která se realizovala na prvních pokusných strojích. Proplétací technika byla dále rozvíjena také ve Výzkumném ústavu pletařském v Brně.

V bývalém východním Německu (NDR) byl v 60. letech 20. století zkonstruován řetízovací stroj k prošívání rouna nazvaný Maliwat. Výrobní proces byl podobný československému principu. Nejprve se vyrobilo rouno, které se následně prošilo jako na šicím stroji řetízkovým stehem. Nit je přiváděna do špičky jehly. Mohlo se užívat i méně jakostních přízí. Tento stroj byl dovezen i do Československa a v Brně používán mimo jiné k výrobě či lépe řečeno k prošívání uměleckých tapiserií art protis v ateliéru v n. p. Vlněna, závod 2. Do dnešních dnů byl dochován poslední stroj, který dosud stále slouží svému původnímu účelu. Již však není na původním místě v prostorách bývalé Vlněny – na ulici Tkalcovské v Brně. Je přemístěn do dílen střední školy, kde stále souží svému původnímu účelu.

Dnes je zřejmé, že tento stroj je již unikátní technickou památkou, která je hodna zvýšené pozornosti a odborné péče. Jedná se totiž o jediný dochovaný doklad vývoje textilní technologie výroby netkaných textilií art protis od 60. do 90. let 20. století. Stroj Maliwatt je spojen s významnou érou textilní tvorby, s volnou tvorbou tapiserií technikou art protis, která je československým patentem. Art protis proslavil Československo za jeho hranicemi v dobách socialismu a stále patří mezi unikátní technologie budící zájem i obdiv, mající dodnes punc exkluzivity. Art protis v současnosti dostává nový výtvarný výraz v rukou mladší generace textilních výtvarníků a dokazuje tak, že je suverénní výtvarnou technikou schopnou tlumočit autorovy myšlenky a pocity. Budoucnost technologie art protis je však stále spojena s technickými možnostmi stroje Maliwatt, jehož životnost je již překročena o několik desetiletí. Pro budoucnost techniky art protis je dnes velmi důležité, aby byl stroj Maliwatt odborně repasován a nadále fundovaně opatrován.

PhDr. Petra Mertová, Ph.D.
Technické muzeum v Brně
Purkyňova 105
Brno – Královo-Pole
612 00

Rozpočtové opatření

v tis. Kč

Běžné výdaje - zvýšení								
ORJ	§	pol.	ÚZ	ORG	Věcná náplň	Upr. rozpočet	Úprava	Rozpočet
						k 29.4.2024	rozpočtu + -	po změně
7300	3315	5331		9128	Neinvestiční příspěvky zřízeným příspěvkovým organizacím - Muzeum města Brna	94 360	400	94 760
					<i>z toho:</i>			
					<i>Art protis 60 let brněnské legendy</i>		400	
Financování - zvýšení								
ORJ	§	pol.	ÚZ	ORG	Věcná náplň	Upr. rozpočet	Úprava	Rozpočet
						k 29.4.2024	rozpočtu + -	po změně
1700		8115			Zapojení Fondu rezerv a rozvoje - rezervy na vykrytí potřeb roku 2024	-296 690	400	-296 290

Rozpočtové opatření

v tis. Kč

Běžné výdaje - zvýšení								
ORJ	§	pol.	ÚZ	ORG	Věcná náplň	Upr. rozpočet	Úprava	Rozpočet
						k 29.4.2024	rozpočtu + -	po změně
7300	3315	5331		9128	Neinvestiční příspěvky zřízeným příspěvkovým organizacím - Muzeum města Brna	94 360	400	94 760
					<i>z toho:</i>			
					<i>Art protis 60 let brněnské legendy</i>		400	
Financování - zvýšení								
ORJ	§	pol.	ÚZ	ORG	Věcná náplň	Upr. rozpočet	Úprava	Rozpočet
						k 29.4.2024	rozpočtu + -	po změně
1700		8115			Zapojení Fondu rezerv a rozvoje - rezervy na vykrytí potřeb roku 2024	-296 690	400	-296 290